

Коневщинська О.Е.

**кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник Інституту
інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України**

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДИНО-МАШИНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

У системі дистанційного навчання загальні характеристики діалогової взаємодії збігаються з діалоговою взаємодією комп'ютерних навчальних систем, оскільки обидва способи навчання є опосередкованими технічними засобами, а саме, комп'ютером і, у випадку дистанційного навчання, лініями комунікації.

Лінії комунікації відіграють важливу роль, ставши між учнем та його живим оточенням, привносячи фізичну відстань у процес комунікації, розриваючи остаточно безпосередній, очний зв'язок між учасниками навчального процесу. Відриваючи студента не лише від педагога, а й від співучнів, його партнерів по учінню. Внаслідок цього у студента виникає й посилюється почуття ізоляваності від своєї референтної групи, самотності. Це в певному сенсі є серйозною проблемою «дегуманізації», яка має не лише психологічний характер. Людина інтуїтивно відчуває існування зв'язку між фізичною присутністю і утворенням спільноти, формування почуття єдності. Порухення цього зв'язку не лише викликає фрустрацію і зашкоджує ефективності дистанційного навчання, а й ставить під загрозу сам сенс його використання.

Наступною проблемою стосовно комунікації в дистанційному навчанні є відсутність безпосереднього контакту, зокрема, візуального і аудіального, що суперечить можливості застосування ефективного методу: наслідування вчителя. У віртуальному середовищі немає кому показати живий приклад, і учень позбавлений можливості безпосереднього копіювання, тому виникає необхідність пошуку іншого інструментарію, який забезпечив би аналогічні можливості і компенсував це обмеження. Дискомфорт виникає в учня через невпевненість, викликану реальною можливістю помилкового розуміння внаслідок браку

невербальних джерел інформації. Така помилка може порушити узгодженість спільноти або завадити формуванню єдності. Саме цей особливий характер нової технології навчання визначає і те, яким саме чином має бути організована діалогова взаємодія студента або учня з педагогом. Занепокоєння сучасних дослідників викликає проблема ізоляції студента, негативних емоцій, викликаними почуттям самотності. Педагоги часто ігнорують цей факт, але для багатьох студентів він може стати визначальним в плані оцінки ефективності чи неефективності он-лайнного навчального середовища.

Неповноцінність спілкування студентів з педагогами та співучнями призводить до фрустрації, викликаній почуттям самотності і не задоволеною потребою в спілкуванні. Часові затримки в процесі інтеракції для людини, як істоти суспільної яка прагне бути часткою великої спільноти, звичайні в асинхронній комунікації, притаманні цьому виду комунікації тенденція до усунення будь-якого відчуття зв'язку між студентом і викладачем або студентом і його співучнями, а також неможливість вільно спілкуватися з іншими студентами не сприяють полегшенню моральних страждань студента через його ізоляцію, відірваність від його референтної групи, а навпаки, загострюють дискомфортне почуття самотності. Цей аспект створює несприятливе середовище для ефективного навчання. Саме емоційна проблема самотності поряд з іншими технічними, комп'ютерними, фінансовими труднощами є однією з основних причин, чому значна частина студентів перериває свою участь у дистанційному навчальному курсі. Проблема самотності є важливим критерієм задоволеності студента он-лайнним курсом, це почуття неможливо усунути повністю, але слід прагнути мінімізувати проблему. Впливаючи на ставлення студента до дистанційного навчання, воно може швидко перетворити фрустрацію на відчуження. Важливим аспектом у даному напрямі є оцінка соціального контексту, в якому перебуває суб'єкт навчання. Серед науковців поширюється думка, що соціальна взаємодія в он-лайнному середовищі не може розглядатися у відриві від соціальної взаємодії у повсякденному житті. Приналежність до певної спільноти останнім часом стає важливим чинником для людини і змінює змістове наповнення з географічного на стосункові. Освітня спільнота

утворюється на підґрунті довіри, моральних норм, зобов'язань, спільних інтересів тощо. В умовах традиційного навчання студенти активно спілкуються, встановлюють емоційні зв'язки й обмінюються інформацією. Такі ж самі проблеми мають й учасники під час дистанційного навчання. Аналіз наявного стану дистанційної форми навчання свідчить, що освітяни в онлайн-курсах, які розуміють, що безпечне, турботливе середовище є найважливішим чинником, який викликає у студентів задоволення, почуття комфорту і забезпечує високі показники успішності, висувають необхідність формування спільноти на одне з перших місць у своєму списку пріоритетів. Отже, для розв'язання зазначених проблем пропонується кілька способів, які, будучи вбудованими в корпус дистанційного навчального курсу, можуть сприяти створенню віртуальної спільноти, виникненню почуття єдності у студентів, а отже – виникнення продуктивної соціальної взаємодії. До таких способів відносяться:

- більш активне застосування засобів синхронної комунікації (на додачу, а не замість асинхронних засобів);
- умисне проектування і додання до структури навчального курсу важливого компоненту так званого спеціального «формувального етапу» коли педагог ініціює підтримку всіляких видів неформальної комунікації;
- наголос на забезпеченні і дотриманні чітких вказівок щодо ефективної комунікації он-лайн-навчального курсу.

Вищеописані проблеми не вичерпують всіх аспектів розглянутих проблем. Подальшого розгляду потребують питання організації лінгвістичного аспекту он-лайн-комунікації в навчальних середовищах, лінгвістичного дизайну, який відзначається технологіями Інтернет і потребами комунікації, а отже, відображає, з одного боку, особливості комунікативного контексту в мережі Інтернет, а з іншого – мовні характеристики, соціолінгвістичні традиції і особливості спілкування в конкретній кодифікованій ситуації спілкування.